

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ ΟΠΤΙΚΟ-ΚΙΝΗΤΙΚΩΝ
ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΕΡΑΣΜΙΑ ΔΗΜΗΤΡΑΚΗ (ΑΜ:06070052)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΡΟΜΠΕΡΤ ΜΕΛΛΟΝ

ΑΘΗΝΑ 2012

Στα παιδιά που
συμμετείχαν στο
πείραμά μας

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία διερευνήσαμε πειραματικά την διαφορική ενίσχυση της μεταβλητότητας οπτικό-κινητικών δράσεων σε παιδιά με διαταραχές του αυτιστικού φάσματος οι οποίες χαρακτηρίζονται από την εκδήλωση στερεότυπων προτύπων συμπεριφοράς. Σε τρία παιδιά που πληρούσαν τα διαγνωστικά κριτήρια της αυτιστικής διαταραχής, ηλικίας 7 έως 9 ετών, παρουσιάστηκε ένα πλαίσιο δύο επί δύο στο οποίο μπορούσαν να τοποθετηθούν τέσσερις κύβοι. Στη βασική φάση το ξύλινο πλαίσιο ήταν κόκκινο και οι κύβοι ήταν πορτοκαλί από τις τρεις πλευρές και κίτρινοι από τις άλλες τρεις έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούσαν να σχηματίσουν δεκαέξι ακολουθίες χρωμάτων. Στη φάση αυτή όπου στόχος ήταν η παρατήρηση της συχνότητας εμφάνισης κάθε ακολουθίας χωρίς την παρέμβαση των ερευνητών, οι δύο συμμετέχοντες εκδήλωσαν αυξημένη στερεοτυπία στις ακολουθίες χρωμάτων που σχημάτιζαν. Ακολούθησε η φάση χειρισμού όπου το πλαίσιο ήταν χρώματος μπλε και οι κύβοι ήταν μπλε από τις τρεις πλευρές και πράσινοι από τις άλλες τρεις ενώ πάλι δεκαέξι ακολουθίες χρωμάτων μπορούσαν να παραχθούν. Στη φάση αυτή η διαφορική ενίσχυση της μεταβλητότητας στις ακολουθίες χρωμάτων που σχημάτιζαν οι συμμετέχοντες, αρχικά με την επίδειξη ακολουθιών προς μίμηση και κάποιων υποβολών, αύξησε τα επίπεδα μεταβλητότητας στις ακολουθίες και των τριών συμμετεχόντων. Αρχικά η παραγωγή οποιασδήποτε ακολουθίας διαφορετικής από την αμέσως προηγούμενη ενισχυόταν. Σταδιακά όμως το απαιτούμενο επίπεδο μεταβλητότητας για την παραγωγή ενίσχυσης αυξανόταν. Τελικά οι ακολουθίες χρωμάτων που σχημάτιζε κάθε συμμετέχοντας διέφεραν από τις τέσσερις έως τις επτά προηγούμενες ακολουθίες, δηλαδή επιτεύχθηκε ένα σημαντικά υψηλότερο επίπεδο μεταβλητότητας στην οπτικό-κινητική συμπεριφορά από αυτό που έχει επιτευχθεί σε προηγούμενες έρευνες στον συγκεκριμένο πληθυσμό.

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε με την σπουδαία συμμετοχή και στήριξη αρκετών ατόμων. Ιδιαίτερα, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον καθηγητή μου, στην Πειραματική και Εφαρμοσμένη Ανάλυση της Συμπεριφοράς, Ρόμπερτ Μέλλον, που με την πολύτιμη καθοδήγηση και προσπάθεια του συνετέλεσε στη βαθύτερη κατανόηση των αρχών προέλευσης και διαμόρφωσης της συμπεριφοράς αλλά και στη ρύθμιση των συνθηκών για την εκδήλωση μεταβλητότητας στη δική μου συμπεριφορά. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Ιωάννη Αγγελάκη, ο οποίος υπήρξε πολύ σημαντικός συνεργάτης στη διάρκεια της συγκεκριμένης έρευνας και παράλληλα πρόθυμος να μου δώσει τη βοήθειά του όποτε την χρειαζόμουν.

Δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τον Ιωάννη Μουστάκη για την συνεργασία μας και για την δημιουργία του κώδικα του προγράμματος. Χωρίς τη συνεργασία του θα ήταν ανέφικτη η διεξαγωγή της πειραματικής διαδικασίας και η συλλογή δεδομένων προς ανάλυση.

Τέλος, οφείλω ένα ακόμα μεγάλο ευχαριστώ στο κέντρο ημέρας Ασπίδα του Δαβίδ για την ευγενική παραχώρηση του χώρου διεξαγωγής της πειραματικής διαδικασίας και πάνω από όλα στα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνά μας. Η προσπάθεια τους υπήρξε καταλυτική για την σε βάθος κατανόηση της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει την αλληλεπίδραση συμπεριφοράς περιβάλλοντος.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	1
Εισαγωγή	3
Λίγα εισαγωγικά λόγια για την συμπεριφοριστική προσέγγιση	3
Βασικές αρχές της συμπεριφοριστικής προσέγγισης	5
Ενίσχυση	5
Εξάλειψη της ενίσχυσης	6
Συμπτωματική ενίσχυση	8
Διαφορική ενίσχυση και εξάλειψη της ενίσχυσης	8
Συντελεστική διάκριση ερεθισμάτων	9
Συντελεστική διάκριση ερεθισμάτων υπό όρους	10
Πρόγραμμα ενίσχυσης	11
▪ Πρόγραμμα αμετάβλητης αναλογίας (ΑΑ)	12
▪ Πρόγραμμα διαφορικής ενίσχυσης της μεταβλητότητας δράσεων (ΔΕΜ)	13
▪ Συντελεστικές διακρίσεις ερεθισμάτων και προγράμματα ΔΕΜ	14
▪ Συντελεστικές διακρίσεις ερεθισμάτων υπό όρους και προγράμματα ΔΕΜ	15
Αντιστική διαταραχή	16
Περιορισμένα, στερεότυπα, επαναλαμβανόμενα σχήματα συμπεριφοράς	16
Θεωρητικό πλαίσιο	21
Μέθοδος	31
Συμμετέχοντες	31
Περιβάλλον πειραματικής διαδικασίας	32
Πειραματική διαδικασία	33
Βασική Φάση	34
Φάση Χειρισμού	36
▪ Πιλοτικό πειραματικό σχέδιο	36
▪ Κύριο πειραματικό σχέδιο	39

Αποτελέσματα	43
Συμμετέχοντας 1	44
Συμμετέχοντας 2	45
Συμμετέχοντας 3	47
Συζήτηση	49
Σχολιασμός και ερμηνεία των αποτελεσμάτων	49
Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	54
Παράρτημα	56
Βιβλιογραφία	58